

ΘΑΝΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΩΝ 200.000 ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ

Γράμματα
από τη
Σμύρνη

ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Γράμματα από τη Σμύρνη**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Θάνος Κονδύλης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κατερίνα Δουρίδα

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα, Ραλλού Ρουκωτά

© Θάνος Κονδύλης, 2022

© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Jelena Simic Petrovic/Arcangel,
Natasza Fiedotjew/Trevillion Images, Smith Archive/Alamy Stock Photo

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2022

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2022, 6.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4359-1

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4360-7

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Publishers since 1979

Head Office:

121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΘΑΝΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Γράμματα
από τη
Σμύρνη

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΘΑΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΗ

- Ο πέμπτος ιππότης, 2006*
Έγκλημα στην αρχαία Ολυμπία, 2007
Τα μάτια του δράκοντα, 2008
Έρωτας δολοφόνος, 2009
Η αρχόντισσα της Σμύρνης, 2010
Ένας παράδεισος τα μάτια σου, 2011
Η τελευταία αυτοκράτειρα του Βυζαντίου, 2012
Τα γαλάζια φτερά του έρωτα, 2013
Μια ζωή, ένα φιλί, 2014
Έγκλημα στην αρχαία Αμφίπολη, 2015
Το κορίτσι με τα τριαντάφυλλα, 2016
Τρεις φορές νύφη, 2018
Η δούκισσα της Πλακεντίας, 2019
Γυναίκα από πέτρα και φως, 2021

Για παιδιά και εφήβους

- 1821. Το μεγάλο μυστικό, 2021*
1922. Τα μυστήρια της Σμύρνης, 2022

*Αυτό το βιβλίο μου
το αφιερώνω στην υπέροχη οικογένειά μου
–τη σύζυγό μου Αλεξία, τον μεγάλο μου γιο Νικόλαο
και τον μικρό μου γιο Παναγιώτη– που μου συμπαραστέκεται
σε κάθε ευτυχισμένη στιγμή της ζωής μου.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αγαπητές φίλες και φίλοι,

Πέρασαν δώδεκα ολόκληρα χρόνια από το πρώτο μου βιβλίο για τη Σμύρνη. Ήταν το 2010, όταν εκδόθηκε από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ Η Αρχόντισσα της Σμύρνης. Τώρα επανέρχομαι με τούτο το βιβλίο με τον τίτλο Γράμματα από τη Σμύρνη, για να ξαναθυμηθούμε μαζί την όμορφη πόλη, όπως ήταν πριν από το 1922 όταν οι Τούκοι την κατέστρεψαν κι έδιωξαν από εκεί όλους τους Έλληνες.

Ίσως αναρωτηθεί κανείς γιατί χρειάστηκαν τόσα χρόνια για να πιάσω και πάλι αυτό το θέμα. Για μένα η υπόθεση «Σμύρνη» είναι κάτι παραπάνω από ένα απλό μυθιστορηματικό αντικείμενο. Όπως είχα γράψει και στο πρώτο βιβλίο, αφορμή για να καταπιαστώ λογοτεχνικά με την ιστορία αυτής της πόλης ήταν το γεγονός ότι εντελώς τυχαία ανακάλυψα μέσα σε κάποια διασωσμένα αρχεία ότι μέλη τη ευρύτερης οικογένειάς μου είχαν έρθει στην Ελλάδα από εκεί μετά την καταστροφή του 1922.

Επιπλέον η Σμύρνη στη δική μου ψυχοσύνθεση είναι κάτι σαν ένα μυθιστορηματικό «Άγιο Δισκοπότηρο». Θεωρώ ότι η Σμύρνη της Μικράς Ασίας, όπως και η Κύπρος μας, είναι ό,τι ιερότερο έχει να επιδείξει ο ελληνισμός έξω από τη μητροπολιτική Ελλάδα στη σημερινή εποχή όπου τα πάντα φθείρονται, υποτιμώνται και λησμονούνται κυρίως δε οι ιδέες και οι αξίες.

Υπό αυτή την έννοια, πριν καταπιαστώ με το γράψιμο, χρειά-

στηκα και αρκετά χρόνια για να ολοκληρώσω την έρευνά μου. Ήθελα το δεύτερο βιβλίο μου για τη Σμύρνη, όπως και το πρώτο, να είναι γραμμένο με την ίδια ευαισθησία και τον ίδιο σεβασμό στους ανθρώπους εκείνης της εποχής και στην ιστορία τους.

Άλλωστε δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Σμύρνη ως ιδέα είναι πολύ σοβαρή και ταυτόχρονα ιδιαίτερη για τους σύγχρονους Έλληνες. Και αυτό ακριβώς ήθελα να τονίσω. Ότι αυτή η πατρίδα που λέγεται Σμύρνη είναι μεν χαμένη, αλλά όχι λησμονημένη. Πάντα θα ζει μέσα στις καρδιές μας σαν μια λαμπερή κοιτίδα του ελληνισμού που ποτέ δε θα πρέπει να ξεχνάμε μια και είναι τόσο κοντά μας, όχι μόνο χωρικά αλλά και ιδεολογικά.

Σας εύχομαι καλή ανάγνωση.

Φιλικά,
Θάνος Κονδύλης

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ

1

Γιαγιά, τι έγινε στη Σμύρνη το 1922;»

Αυτό το ερώτημα απασχολούσε πάντα την Πελαγία Αντωνιάδη. Από τη μεριά της μητέρας και της ομώνυμης γιαγιάς της ήταν Σμυρνιακά. Και τώρα, το 1992, η Πελαγία είχε επισκεφτεί για πρώτη φορά στη ζωή της τη Σμύρνη. Ο ήλιος είχε αρχίσει να χαμηλώνει κι εκείνη ήταν ξαπλωμένη χαλαρά στην ευρύχωρη από μπαμπού πολυθρόνα που βρισκόταν στο μπαλκόνι του δωματίου της στον τελευταίο όροφο του ξενοδοχείου Ιζμίρ Παλάς.

Έριξε μια γρήγορη ματιά στον χάρτινο οδηγό της και διαπίστωσε ότι η περιοχή αυτή παλαιότερα, πριν την Καταστροφή του '22, λεγόταν Πούντα. Τώρα οι Τούρκοι τη λένε Αλσαντσάκ. Επίσης, εκεί διέμεναν οι Ευρωπαίοι. Άφησε στο τραπεζάκι δίπλα της το βιβλίο, ήπιε λίγη από την πορτοκαλάδα της και παρακολούθησε τον ήλιο να εξαφανίζεται αργά αργά, πέρα από τη θάλασσα. Οι ακτίνες του χόρευαν πάνω της και πιο πολύ της ζέσταιναν την ψυχή παρά το κορμί, δημιουργώντας της ένα αίσθημα ευφορίας και καλής προσδοκίας. Παράλληλα, το βλέμμα της ατένιζε την πανδαισία των χρωμάτων που αναδύονταν στο βάθος του υδάτινου ορίζοντα και αναμειγνύονταν με έναν ακαθόριστο όμορφο τρόπο σχηματίζοντας ένα υπέροχο ηλιοβασίλεμα.

Επιτέλους, έφτασα. Είμαι στη Σμύρνη μου, σκεφτόταν. Είναι

η πρώτη μου φορά στην πόλη, κι όμως νιώθω σαν να είμαι από πάντα εδώ. Σαν να ήταν εδώ το σπίτι μου. Χμ... Για κοίτα κάτι παράξενα πράγματα. Και τώρα όλα πρέπει να μπουν σε μια σειρά. Γιατί νομίζω ότι... Μα κάτι μου λέει ότι αυτό το ταξίδι ίσως είναι, πώς να το πω, διαφορετικό από όλα τα άλλα που έχω κάνει μέχρι σήμερα.

Η Πελαγία μόλις που είχε περάσει τα τριάντα της, και μέχρι τότε είχε προλάβει να κάνει πράγματα που κάποιος θα χρειαζόταν ίσως και μια ζωή. Λες και βιαζόταν, σαν να την κυνηγούσε ο ίδιος ο χρόνος. Είχε σπουδάσει γιατρός στην Οξφόρδη, είχε ήδη από τα είκοσι πέντε της διδάξει στο πανεπιστήμιο, είχε παντρευτεί έναν Άγγλο και είχε χωρίσει μέσα σε δύο χρόνια. Επιπλέον, είχε συνοδεύσει εξερευνητικές αποστολές στον Αμαζόνιο με ανθρωπιστικούς οργανισμούς που βοηθούσαν ιθαγενείς, είχε ταξιδέψει για ατελείωτους μήνες από την Αφρική μέχρι τον Βόρειο Πόλο και από τη Νότιο Αμερική στην Κίνα και την Ιαπωνία για σεμινάρια, με τους «Γιατρούς χωρίς Σύνορα», και άλλα πολλά.

Αλλά τώρα, για πρώτη φορά στη ζωή της, είχε κάνει το ταξίδι που για χρόνια σκεφτόταν, αλλά συνεχώς το ανέβαλλε. Είχε επισκεφτεί τη Σμύρνη! Θυμόταν πάντα με καλοσύνη και νοσταλγία τη συνονόματη γιαγιά της που είχε φύγει από αυτήν την πόλη τις μέρες της Καταστροφής, το 1922. Η Πελαγία άφησε για λίγο το μυαλό της να ξανααγυρίσει στο σπίτι της στη Νέα Ερυθραία, ένα προάστιο της Αθήνας. Από εκεί είχε τις πρώτες της αναμνήσεις. Ανάμεσα σ' αυτές κύρια θέση είχε η αγαπημένη της γιαγιά, η οποία είχε πεθάνει μόλις πριν από τρία χρόνια.

Αυτό που πάντα έκανε εντύπωση στην Πελαγία ήταν το γεγονός πως η γιαγιά της τη δεύτερη εβδομάδα κάθε Σεπτέμβρη κλεινόταν στο δωμάτιό της και δεν έβγαινε από κει παρά μόνο μία φορά την ημέρα, για να πάει στην τουαλέτα. Ακόμα και το φαγητό τής το άφηνε έξω από την πόρτα του δωματίου της η κό-

ρη της Ειρήνη. Γιατί η γιαγιά δεν ήθελε να δει κανέναν. Ήθελε μόνο να θρηνησει τίποτε άλλο.

Το όνομα της γιαγιάς ήταν Πελαγία Σαράφογλου και είχε παντρευτεί λίγο πριν την Καταστροφή έναν γιατρό, αξιωματικό του ελληνικού στρατού, τον Αλέξανδρο Καλλέργη. Είχαν από τη Σμύρνη έναν γιο, τον Δευτέρη, και μετά στην Αθήνα απόκτησαν και την Ειρήνη. Τούτη, πάλι, παντρεύτηκε τον βιομήχανο τροφίμων Θεοφάνη Αντωνιάδη και απέκτησαν τη μοναχοκόρη τους, την Πελαγία.

Η μικρή ήταν εργατική και επιμελής, πράγματα που συντέλεσαν στο να πρωτεύσει στο λύκειο και τελικά να σπουδάσει, με έξοδα της γιαγιάς της, στο Λονδίνο. Αυτό της το είχε υποσχεθεί από τότε που ήταν μικρή και η γιαγιά πάντα κρατούσε τον λόγο της.

Μια μέρα έφτασε στο σπίτι τους ένας δικηγόρος. Αφού τους συστήθηκε με το περίεργο επώνυμο Αλμπάνογλου, τους παρέθεσε στο τραπέζι αρκετά μασούρια με ολόχρυσες λίρες Αγγλίας.

«Συνολικά χίλια κομμάτια», δήλωσε ο δικηγόρος τη στιγμή που η γιαγιά υπέγραφε κάποια έγγραφα.

Όλοι είχαν μείνει με ανοιχτό το στόμα. Ήταν οι οικονομίες μας ζωής, που ουδείς γνώριζε την ύπαρξή τους πλην της δικαιούχου. Με τα χρήματα αυτά θα σπούδαζε η εγγονή της όχι για πέντε χρόνια, αλλά για δεκαπέντε! Όταν ο δικηγόρος έφυγε, όλοι άρχισαν τις ερωτήσεις. Αλλά η γιαγιά το μόνο που έκανε ήταν να τους κοιτά και να χαμογελά περίεργα.

Ίσως και με κάποια ειρωνεία, σκεφτόταν η εγγονή της χαμογελώντας επίσης.

Γενικά, η γιαγιά δε χαμπάριαζε το παραμικρό. Είχε περάσει κυριολεκτικά από φωτιά και σίδηρο το 1922 στη Σμύρνη και είχε γλιτώσει από το λεπίδι του Τούρκου από καθαρή τύχη. Και μετά, στην Κατοχή, είχε επιβιώσει από την πείνα. Μπροστά στους συγγενείς της θα ορρωδούσε; Δεν υπήρχε τέτοια περίπτωση!

Καθώς ο ήλιος είχε πια γείρει στο βάθος του κόλπου της Σμύρνης και η ατμόσφαιρα είχε κάπως δροσίσει, η Πελαγία τα θυμόταν όλα αυτά και χαμογελούσε. Είχαν συμβεί πριν από δεκαπέντε και πλέον χρόνια.

Κι όμως, μου φαίνονται τόσο κοντινά, τόσο πρόσφατα, σκέφτηκε.

Χαμογέλασε. Σηκώθηκε από την πολυθρόνα, τεντώθηκε για λίγο και κοίταξε απέναντι. Ο ουρανός πάνω από το πέλαγος είχε βαφτεί κατακόκκινος, θαρρείς από κάποιο αόρατο χέρι υπερκόσμιου ζωγράφου. Μια μυστηριωδώς όμορφη εικόνα που την έκανε να αναγαλλιάσει. Αναστέναξε βαθιά ικανοποιημένη από την ομορφιά που αντίκριζαν τα μάτια της.

Ξαφνικά, ο έντονος ήχος του τηλεφώνου την έκανε να βγει από το όνειρο που ζούσε. Μπήκε μέσα και το σήκωσε. Ήταν από την κουζίνα του ξενοδοχείου. Τη ρώτησαν αν θα ήθελε να της φέρουν το δείπνο της στο δωμάτιο. Τους έδωσε την άδεια και κατόπιν επέστρεψε στο μπαλκόνι της και ξάπλωσε πάλι.

Η μετάβασή της στην πόλη το πρωί από τη Χίο ήταν λίγο περιπετειώδης. Με το που βγήκε από το πλοίο, αφού τελείωσε με τα τυπικά στον έλεγχο των χαρτιών της, μιας και μιλούσε άπταιστα τα τουρκικά –πράγμα που εντυπωσίασε τους Τούρκους, αφού αυτή ήταν Ελληνίδα–, άρχισε να ψάχνει για ταξί. Τότε πετάχτηκε μπροστά της ένας κοιλαράς, μαυριδερός και μουστακαλής, και την οδήγησε στο ταξί του. Εκείνη του μίλησε αρχικά αγγλικά δίνοντας τον προορισμό της. Σε λίγο όμως ο ταρίφας σταμάτησε και πήρε έναν μορφονιό, πάνω κάτω στην ηλικία της. Εκείνη τους άκουγε που συζητούσαν. Αυτός λεγόταν Αλπέρ και είπε στον ταρίφα να τον μεταφέρει σε μια περιοχή έξω από τη Σμύρνη, στην έπαυλή του.

Μετά έπιασαν κουβέντα και η Πελαγία κατάλαβε ότι μιλού-

σαν γ' αυτήν. Ο ταξιτζής είχε εντυπωσιαστεί από την ομορφιά της. Η Πελαγία ήταν ξανθιά με καταγάλανα μάτια και καλοβαλμένη, με όμορφα κατακόκκινα χείλη. Είχε ντυθεί καλά, αν και κάπως ατημέλητα, όμως μ' έναν τρόπο που, αν μη τι άλλο, δήλωνε την οικονομική της επιφάνεια. Σε μια στιγμή η Πελαγία άκουσε τα γέλια τους, αλλά για να μην προδοθεί, δεν τους κοίταζε καν. Είχε το βλέμμα της έξω και κοιτούσε προς την παραλία. Είχαν περάσει περίπου δεκαπέντε λεπτά και λίγο μετά έφτασαν στον προορισμό της.

Ο ταξιτζής τής ζήτησε ένα ποσό που της φάνηκε εξαιρετικά υψηλό. Έβγαλε στα γρήγορα το κομπιουτεράκι της και διαπίστωσε ότι ήταν πενήντα αγγλικές λίρες. Διαμαρτυρήθηκε στα αγγλικά, αλλά ο ταξιτζής επέμενε. Τότε επενέβη ο Αλπέρ και εκνευρισμένος είπε στον ταξίφα να το βουλώσει. Μετά γύρισε στην Πελαγία και της μίλησε στα αγγλικά.

«Προφανώς, δεσποινίς, καταλάβατε ότι τούτος ο μούργος προσπαθεί να σας κλέψει».

«Κι εσείς ποιος είστε;»

«Αλπέρ είναι το όνομά μου. Αλπέρ Κούρτογλου».

«Χαίρω πολύ. Πελαγία Αντωνιάδη».

«Αντωνιάδη; Ρωμιά;»

«Ναι».

«Ω, χαρά μου που σας γνωρίζω. Και τι καλά αγγλικά που μιλάτε!» της είπε με χαμόγελο.

«Καλοσύνη σας. Αλλά τώρα πρέπει...»

«Μου επιτρέπετε να κανονίσω το ζήτημα;»

Η Πελαγία του έγνεψε καταφατικά.

Ο Αλπέρ άνοιξε το πορτμπαγκάζ και έβγαλε τις αποσκευές της. Μόλις τους είδε ένα παιδί από το ξενοδοχείο έσπευσε κοντά τους. Φορτώθηκε τις βαλίτσες, ενώ η Πελαγία έβλεπε τον Αλπέρ να συζητάει έντονα με τον ταξίφα. Τους άκουγε που διαπληκτίζονταν και σε μια στιγμή ο Αλπέρ του δήλωσε ότι, αν δε

δεχόταν το ποσό που του πρότεινε, θα καλούσε την αστυνομία. Ο ταρίφας θορυβήθηκε και συμβιβάστηκε.

Ο Αλπέρ πήγε δίπλα στην Πελαγία και της ανακοίνωσε τη νίκη του. Εκείνη του έδωσε το αντίτιμο και αυτός το παρέδωσε στον ταρίφα που έφυγε βρίζοντας. Ο Αλπέρ επέστρεψε δίπλα στην Πελαγία.

«Σας ευχαριστώ, ήταν πολύ ευγενικό αυτό που κάνατε», του είπε στα τουρκικά.

Εκείνος έμεινε με ανοιχτό το στόμα από την έκπληξη.

«Τι κοιτάτε;» του είπε πάλι εκείνη και χαμογέλασε.

«Μι-μιλάτε τουρκικά;» ψέλλισε ο άλλος.

«Προσπαθώ».

«Μα μιλάτε πολύ καλά. Πώς; Θέλω να πω πώς και...»

«Λόγω γιαγιάς».

«Δηλαδή;»

«Η γιαγιά μου ήταν Σμυρνια».

«Τουρκάλα;»

«Ρωμά. Από κείνες που εκδιώχτηκαν το '22 με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Γλίτωσε τη σφαγή».

Ο άλλος στραβοκατάπιε.

«Ελάτε τώρα, κύριε Αλπέρ. Δεν είπα ότι εσείς ευθύνεστε. Πόλεμος ήταν. Πάντως...»

«Πάντως, τι;»

«Σας ευχαριστώ για όλα», απάντησε η Πελαγία.

Κίνησε να φύγει πριν καν ο άλλος απαντήσει. Αλλά ο Αλπέρ έτρεξε και την πρόλαβε λέγοντας με κάποια ένταση: «Δεσποινίς, παρακαλώ...»

Η Πελαγία γύρισε και τον κοίταξε με χαμόγελο.

«Συμβαίνει κάτι;»

«Θα σας ξαναδώ;» τη ρώτησε με δισταγμό.

Διέκρινε στο πρόσωπό του ένα ελαφρό κοκκίνισμα, δείγμα της συστολής του.

«Δεν ξέρω, μπορεί...» του απάντησε χαμογελώντας και αναγκώνοντας τους ώμους της.

Αλήθεια, ποιος ήταν αυτός ο ευγενικός Τούρκος; σκεφτόταν η Πελαγία στο δωμάτιό της. Και, πάλι, τόσο ασπριδερός... Πώς γίνεται; Ο ταρίφας ήταν μαυριδερός, με μουστάκια σκέτος γύφτος, που λέμε. Αλλά ο Αλπέρ... Χμ... Δες να έχει μητέρα Ευρωπαία; Δεν το αποκλείω. Ίσως είναι και μορφωμένος. Είχε πάντως πολύ ευγενικούς τρόπους. Ήταν και καλοντυμένος...

Ξαφνικά άκουσε να χτυπούν την πόρτα.

«Ρουμ σέρβις, πλιζ», ακούστηκε μια φωνή σε μέτρια αγγλικά.

Ασυναίσθητα κοίταξε το ρολόι του τοίχου. Ήταν ήδη εννιά το βράδυ. Άνοιξε, και μπήκε ο σερβιτόρος με το παιδί που έσπρωχνε το τραπέζι με τα ροδάκια. Η Πελαγία τους έδειξε το μπαλκόνι κι εκείνοι τελείωσαν στο λεπτό. Σε λίγο είχε μείνει και πάλι μόνη.

Κάθισε κι άρχισε να τρώει. Ήταν μάλλον λιτό γεύμα: λίγο γιαούρτι με ξηρούς καρπούς, ένα σάντουιτς με γαλοπούλα κι ένα τσαμπί σταφύλια. Τρώγοντας κοιτούσε χαμηλά τη λεωφόρο Ατατούρκ στην παραλία, και έβλεπε τα αυτοκίνητα που πηγαυνοέρχονταν το ένα πίσω από το άλλο σαν μυρμηγκία που ακολουθούσαν τον ίδιο δρόμο προς τη μυρμηγκοφωλιά τους.

Χαμογέλασε. Θυμήθηκε τη γιαγιά της που παλιά τη συμβούλευε με καλοσύνη. Ειδικά για το φαγητό της έλεγε: «Το πρωί θα τρως καλά, σαν βασιλιάς, το μεσημέρι πιο ελαφρά, σαν άρχοντας και το βράδυ θα τρως λιγοστά, σαν δούλος. Μόνο έτσι θα διατηρείς τη σιλουέτα σου. Έτσι κάναμε κι εμείς τότε στη Σμύρνη...» Η Πελαγία παράτησε το φαγητό της και πήγε στα γρήγορα στον καθρέφτη μέσα στο υπνοδωμάτιό της. Κοιτάχτηκε με ικανοποίηση.

«Να, κάτι σαν εμένα. Δεν είμαι και σανίδα. Και τα στήθη μου...» μονολόγησε και τα πασπάτευσε, «κι από πίσω... Χμ... Δεν είμαι κι άσχημη. Άλλες στην ηλικία μου έχουν πλαδαρέψει».

Ευχαριστημένη με τις διαπιστώσεις της, επέστρεψε και συ-
νέχισε το δείπνο της.

*Αλλά η γιαγιά, τουλάχιστον από τις λίγες δικές της φωτογρα-
φίες που μου έδειχνε, δεν ήταν η κλασική Σμυρνια. Θυμάμαι πως
ήταν μάλλον αδύνατη στα νιάτα της, με όμορφα ξανθά μαλλιά
και γαλανά μάτια... Σαν εμένα δηλαδή. Αλλά πιο κοντή.*

Η Πελαγία αποτελείωσε το δείπνο της και πίνοντας παγω-
μένο νερό άφησε το βλέμμα της να ταξιδέψει μακριά, προς τη
θάλασσα. Εκεί που, έχοντας πια βραδιάσει, δε φαινόταν τίπο-
τε άλλο από μια απαλή κίτρινη γραμμή που χώριζε στα δύο τον
μαύρο ουρανό από την εξίσου μαύρη θάλασσα. Της φαινόταν
να είναι ένα ακαθόριστο σύνορο ανάμεσα στην Τουρκία και την
Ελλάδα.

Ή μήπως δεν είναι;

Αυτή η σκέψη πέρασε φευγαλέα από το μυαλό της. Αναση-
κώθηκε θαρρώντας ότι θα μπορούσε να αγγίξει αυτή την απα-
λή κίτρινη γραμμή, άπλωσε προς τα εκεί τα χέρια της και τεντώ-
θηκε. Αμέσως όμως η ματιά της καρφώθηκε πιο χαμηλά. Κάτω
από τα πόδια της περνούσε μια κόκκινη γραμμή χωρίς αρχή και
τέλος. Ήταν η σειρά από τα αυτοκίνητα που είχαν ανάψει τα
φώτα τους και κινούνταν, αριστερά και δεξιά, στην απέραντη
παρالياκή λεωφόρο.

Κοίταξε πάλι λίγο πιο μακριά στα δεξιά της και είδε την
πλατεία όπου στεκόταν ο πύργος με το όμορφο ρολόι. Όλη η
πόλη ήταν φωταγωγημένη απ' άκρη σ' άκρη κι έμοιαζε πολύ
όμορφη. Η Πελαγία ένιωθε ότι δε βρισκόταν στην ανατολίτικη
Τουρκία, αλλά σε μια ευρωπαϊκή πόλη και πως μόνο τυχαία
έμεναν εκεί άνθρωποι που μιλούσαν αυτή την παράξενη γλώσ-
σα, τα τουρκικά.

Τότε θυμήθηκε πάλι τη γιαγιά της. Με τι επιμονή προσπα-
θούσε, και τελικά την έπεισε να μάθει τουρκικά! Η μικρούλα
Πελαγία έμαθε τις πρώτες λέξεις από τη γιαγιά της, που ήξερε

καλά τη γλώσσα από τα νιάτα της. Και παρά το γεγονός ότι η κόρη της η Ειρήνη τη μάλωνε όταν μιλούσε τουρκικά στην εγγονή της, τελικά δεν τα κατάφερε να της ξεριζώσει το συνήθειο. Έτσι, η μικρή μέχρι τα δεκαπέντε της γνώριζε καλά τα τουρκικά. Κι όταν τσακωνόταν με τους δικούς της, τους μιλούσε τουρκικά, για να τους εκνευρίσει ακόμα περισσότερο.

Μα τι κόλλημα ήταν κι αυτό με τη γιαγιά, σκέφτηκε η Πελαγία. Ποτέ δεν μπόρεσα να καταλάβω γιατί επέμενε τόσο πολύ να μάθω τη γλώσσα. Θυμάμαι ότι κάποτε με απείλησε και στο Λονδίνο, ότι αν δεν πάρω από εκεί, από κάποιο φροντιστήριο, δίπλωμα επίσημο που θα αποδείκνυε τη γνώση της τουρκικής γλώσσας –αυτά που λέγαμε οι δυο μας ήταν τα τούρκικα της καθημερινής ζωής– θα μου έκοβε το επίδομα. Μα τόσος πια έρωτας για την Τουρκία; Ή μήπως ήταν ειδικά για τη Σμύρνη;

Τώρα, τρία πια χρόνια μετά τον θάνατο της γιαγιάς της, η Πελαγία κατέληγε σε αυτό το συμπέρασμα. Ήδη από τον 19ο αιώνα η Σμύρνη ήταν μια πολυεθνική πόλη όπου κανείς μπορούσε να βρει κάθε καρδιάς καρύδι. Αλλά στην πόλη τότε κατοικούσαν κυρίως Ρωμιοί και Τούρκοι. Υπήρχαν όμως κι άλλες πληθυσμιακές ομάδες, όπως Αρμένιοι, Εβραίοι, Ευρωπαίοι, λεβαντίνοι... Αυτοί ήταν Ευρωπαίοι που είχαν γεννηθεί στην πόλη και μάλιστα οι οικογένειές τους ζούσαν εκεί από δεκαετίες. Όλους, πλην των Εβραίων, όπως της είχε πει η γιαγιά της, οι Τούρκοι τους είχαν ξεπαστρέψει το 1922· κάποιους τους σκότωσαν, αλλά τους πιο πολλούς τους είχαν εκδιώξει όταν έκαιψαν την πόλη.

Η Πελαγία ξαναγέμισε το ποτήρι της και κοίταξε πιο χαμηλά. Στα αυτιά της έφταναν κάθε λογής ήχοι από τη Σμύρνη, μια μεγαλούπολη που πλέον ξεπερνούσε το ένα εκατομμύριο κατοίκους, καθώς είχε διαβάσει και στον ταξιδιωτικό οδηγό της. Χαμογέλασε. Όταν οι δικοί της έμαθαν την απόφασή της γι' αυτό το ταξίδι είχαν θορυβηθεί. Ειδικά η Ειρήνη, που δε συμπαθούσε καθόλου τους Τούρκους εξαιτίας όσων είχαν κάνει στον ελ-

ληνισμό της Σμύρνης και στη μάνα της. Ο Θεοφάνης όμως ήταν πιο ανεκτικός, αν και σίγουρα ανησυχούσε. Όχι πολύ βέβαια. Οι δουλειές του στο εργοστάσιο δεν του άφηναν περιθώρια για περισσότερες έγνοιες.

«Εξάλλου, η κόρη μας είναι πια μεγάλη, Ειρήνη μου», έλεγε στη γυναίκα του.

«Μεγάλη... Τι μεγάλη; Παιδί είναι ακόμα».

«Έχει πια περάσει τα τριάντα, καλή μου. Σύνελθε!» είπε ο Θεοφάνης εκείνο το βράδυ, που πλέον όλα ήταν έτοιμα για την αναχώρηση της Πελαγίας.

«Μα στην Τουρκία, βρε Θεοφάνη;»

«Μην κάνεις κι έτσι. Δε θα πάει στον Αμαζόνιο. Θυμάσαι τότε που μας το έγγραψε από το Λονδίνο; Θα πήγαινε στη ζούγκλα, για να ξεχάσει τάχα τον χαραμοφάη τον άντρα της».

Η γυναίκα του δε μίλησε. Την έβλεπε που φτιαχνόταν για να πέσει για ύπνο. Έσβησε το τσιγάρο του, την πλησίασε και τη φίλησε.

«Ω, μα σου έχω πει, δε θέλω να με φιλάς όταν καπνίζεις!» διαμαρτυρήθηκε εκείνη.

«Τώρα αυτό σε πείραξε;»

«Κι αυτό!» απάντησε η άλλη με ένταση.

«Εγώ θα πληρώσω τις παλαβωμάρες της μικρής; Αλλά έμοιασε στην πεθερά μου, Θεός σωρέσ' την», είπε ο Θεοφάνης.

Πήγε προς το μπαλκόνι του δωματίου. Πήρε μια ανάσα και κοίταξε τον κήπο τους. Εκείνη την ώρα ο κηπουρός έκανε ένα τελευταίο πότισμα. Μετά γύρισε και είπε πάλι στη γυναίκα του δηκτικά: «Και στο κάτω κάτω, υπάρχει μεγαλύτερη παλαβωμάρα από το ότι παντρεύτηκε τον κοκκινομούρη;» Η γυναίκα του ούτε που γύρισε να τον κοιτάξει. Συνέχισε: «Εγώ δε σου είχα πει ότι δε θα κρατήσει ούτε δυο χρόνια;»

«Κράτησε δύο και κάτι μήνες», δικαιολογήθηκε εκείνη.

«Τι Γιάννης, τι Γιαννάκης. Δεν ήταν αυτός για την κόρη μας,

αλλά εσύ εκεί, επέμενες. Γιατί ο πατέρας του ήταν ζάμπλουτος χρηματιστής και... Άντε μην πω!»

«Εντάξει, έκανα ένα λάθος. Τι θες τώρα;» διαμαρτυρήθηκε πάλι η Ειρήνη.

Μετά πήγε στο κρεβάτι, έκανε έναν πρόχειρο σταυρό στο ει-κόνισμα που ήταν στον απέναντι τοίχο κι έπεσε. Διαπίστωσε όμως ότι ο άντρας της ήταν ακόμα έξω.

«Τι θα γίνει, εκεί θα μείνεις απόψε;»

Ο Θεοφάνης ξάπλωσε δίπλα της. Την αγκάλιασε, τη φίλησε και της είπε αντί για καληνύχτα: «Αύριο θα έρθεις στο καράβι να τη χαιρετήσεις;»

«Θα έρθω. Κομήσου τώρα», του απάντησε κάπως απότομα.

Ο Θεοφάνης χαμογέλασε και γύρισε από την άλλη μεριά.

Η Πελαγία ήξερε ότι παρά τη διαφορά ηλικίας τους –ο πατέρας της ήταν περίπου δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερος από την Ειρήνη– αγαπιόντουσαν. Και παρά τις διαφορές που κατά καιρούς παρουσίαζαν σε διάφορα θέματα, ποτέ οι δικοί της δεν είχαν κάνει την παραμικρή νύξη για χωρισμό στα τριάντα και πλέον χρόνια γάμου τους.

Αν δεν ήταν η γιαγιά να βάλει μυαλό στην τρελάρα τη μάνα μου... Η γιαγιά είχε περάσει τόσα και τόσα, σκεφτόταν η Πελαγία. Και ήξερε πόσα απίδια έχει ο σάκος, που λέμε. Μέχρι να της βρει και τον κατάλληλο πλούσιο γαμπρό... Όχι βέβαια ότι η γιαγιά είχε μικρή περιουσία από τον άντρα της. Γιατρός με τ' όνομα ο παππούς και της τα έγραψε όλα: και τα κτήματα στην Αθήνα που μετά τον πόλεμο πήραν αξία κι έγιναν πολυκατοικίες, και τα σπίτια στα νησιά, και πολλά άλλα που η οικογένειά του, οι Καλλέρογδες, από πολύ παλιά είχαν μαζέψει. Δικαίως, θα έλεγα. Η γιαγιά είχε κάνει τα πάντα γι' αυτόν. Είχε κυριολεκτικά κατέβει στην κόλαση για να τον βρει. Έτσι, η μάνα μου η Ειρήνη είχε μια γερή προίκα όταν πήρε τον άντρα της. Κι ο πατέρας με τη σειρά του, που ήταν πολύ εργατικός από τα νιάτα του, κατάφερε και το μικρό

εργοστάσιο των πενήντα εργατών το έκανε εργοστάσιο των πετακοσιών πια εργατών έξω από την Αθήνα.

Η Πελαγία μπήκε μέσα κι άρχισε να ξεντύνεται. Κοίταξε το ρολόι της. Ήταν περασμένες δέκα. Δεν είχε όρεξη για περατζάδα στην πόλη. Ήταν ήδη πολύ κουρασμένη. Έτσι, έκανε ένα καλό μπάνιο, μίλησε στο τηλέφωνο με τους δικούς της να μην ανησυχούν, άκουσε το συνηθισμένο λογύδριο της μάνας της που πάντα ολοκληρωνόταν με τη φράση «να προσέχεις τους Τούρκους που είναι μπαμπέσηδες» και μετά έκλεισαν.

Είδε λίγο δορυφορική τηλεόραση, για να μάθει τα νέα από τον κόσμο, και βέβαια από την Ελλάδα. Παραδόξως χάρηκε όταν διαπίστωσε ότι οι Τούρκοι δεν είχαν πειράξει τα ελληνικά κανάλια. Κάθε λεπτό που περνούσε άρχιζε να διαμορφώνει μια νέα άποψη για τη σύγχρονη Τουρκία. Όχι ότι στο Λονδίνο δεν είχε συναντήσει Τούρκους· μάλιστα με μερικούς από αυτούς έκαναν και κάποια παρέα. Απ' την άλλη, έχοντας στο μυαλό και τις περιγραφές της γιαγιάς της από τη Σμύρνη, η Πελαγία δεν είχε πολύ στενές επαφές με αυτούς. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να υπάρχει στην ψυχή της ένας ενδόμυχος φόβος σχετικά με τους Τούρκους και την Τουρκία γενικότερα.

Για να δούμε αν ήρθε η ώρα ν' αλλάξουν όλα αυτά. Αν η Σμύρνη τελικά θα αλλάξει κι εμένα, σκέφτηκε κι έκλεισε τα μάτια της.

Γιατί η επόμενη μέρα θα ήταν πολύ σημαντική. Η Πελαγία δεν είχε φτάσει τυχαία στη Σμύρνη. Είχε μια αποστολή. Να ερευνησει την πόλη και να ανακαλύψει τα γραμμата που η γιαγιά της είχε κρύψει ακριβώς πριν από εβδομήντα χρόνια, τις ημέρες της Καταστροφής το '22. Έτσι την είχε διατάξει η γιαγιά της.

Η γιατρός Πελαγία Αντωνιάδη φτάνει στη σύγχρονη Σμύρνη. Ακολουθώντας τις οδηγίες που της άφησε η συνονόματη γιαγιά της, θα ανακαλύψει έναν χαμένο θησαυρό: τα κρυμμένα από το 1922 γράμματα αλλά και το ημερολόγιο της γιαγιάς.

Αρχίζει να τα διαβάζει και μέσα από αυτά θα γνωρίσει την παλιά πόλη, αλλά και τον μεγάλο έρωτα της γιαγιάς Πελαγίας, τον γιατρό Αλέξανδρο Καλλέργη, που της είχε σώσει τη ζωή. Και μετά ήρθε η μεγάλη φωτιά και η καταστροφή. Η Πελαγία, έχοντας χάσει τα πάντα, ακόμα και τον αγαπημένο της, φτάνει κυνηγημένη στην Αθήνα. Με πολύ κόπο θα σταθεί στα πόδια της. Όμως ποτέ δε θα ησυχάσει και μια μέρα θα βάλει σε εφαρμογή το παράτολμο σχέδιό της: να επιστρέψει και πάλι στην κατεστραμμένη Σμύρνη για να ξαναβρεί τον Αλέξανδρο.

Ωστόσο δεν ξέρει ότι έχει μπει στη μεγαλύτερη περιπέτεια της ζωής της. Γιατί η πορεία της στη Μικρά Ασία θα είναι μια πορεία προς το άγνωστο... ίσως και προς τον θάνατο.

*Μια ιστορία γεμάτη από
τα αρώματα της παλιάς Σμύρνης
και την αυτοθυσία μιας γυναίκας
για τον αγαπημένο της.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 26857